

ВІДГУК

офіційного рецензента доктора економічних наук, професора
Гаврильченко Олени Володимирівни
на дисертаційну роботу Балюк Юлії Сергіївни
«Формування стратегії розвитку експортно-імпоротної діяльності
підприємств», виконану на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю
051 «Економіка»

Актуальність обраної теми дослідження.

Для прискорення повоєнного відновлення України рекомендована трансформаційна інноваційна модель розвитку країни, яка передбачає ефективне використання різних форм інтеграції у глобальний ринок вітчизняних машинобудівних підприємств. Накопичений експортно-імпорتنний потенціал сприяє можливості експорту промислової продукції. Заходи щодо розвитку експортно-імпоротної діяльності об'єктивно спрямовані на зниження собівартості продукції, підвищення її якості та конкурентоспроможності. Експортно-імпортна діяльність підприємств на зовнішніх ринках обумовлює розвиток національної економіки. Формування стратегії розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємства надає змогу адекватно реагувати на коливання ринкової кон'юнктури, ефективно використовувати існуючі резерви розширення власної ніші як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках.

Виходячи з зазначеного, тема дисертації Балюк Ю.С., що спрямована на розроблення й обґрунтування теоретичного, методичного забезпечення практичних рекомендацій формування стратегії розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємств, є актуальною.

**Зв'язок теми дисертаційної роботи з науковими планами,
програмами, фундаментальними та прикладними дослідженнями.**

Дисертаційна робота Балюк Ю.С. проводилась відповідно до науково-дослідної роботи кафедри економіко-математичного моделювання Харківського національного економічного університету імені С. Кузнеця. Частина результатів представленого наукового дослідження, а саме рекомендації автора щодо оцінки факторів розвитку експортно-імпоротної діяльності вітчизняних промислових підприємств були отримані в процесі

виконання держбюджетної фундаментальної науково-дослідної роботи «Забезпечення інноваційного розвитку експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання державного сектору економіки в умовах воєнного та повоєнного стану» (номер державної реєстрації 0123U102012), а розроблений здобувачкою методичний підхід до формування стратегій підвищення ефективності діяльності на основі оцінки експортно-імпортного потенціалу підприємства та впровадження процедур імпортозаміщення - госпдоговірній науково-дослідній роботі «Формування стратегії підвищення ефективності діяльності підприємства на засадах імпортозаміщення» (номер державної реєстрації 0121U113676).

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації.

В дисертаційній роботі Балюк Ю.С. комплексно досліджено проблеми, пов'язані з формуванням стратегії розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємств, що включають питання вдосконалення та подальший розвиток теоретичного, методичного забезпечення, розроблення практичних рекомендацій з формування цієї стратегії.

Об'єкт та предмет дослідження визначені коректно. Завдання роботи встановлено в достатній кількості та у логічній послідовності для досягнення мети дисертації. Загальний аналіз змісту дисертації та висновків дозволяє стверджувати, що поставлені автором завдання були повної мірою виконані, мета дослідження досягнута. Матеріал дослідження викладено чітко, зрозуміло, доступно, послідовно, в науковому стилі.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, в достатній мірі обґрунтовані та характеризуються високою достовірністю. Такий результат обумовлений використанням значної інформаційної бази дослідження (всього 227 джерел використаної літератури). Автором проведено глибокий та якісний аналіз наукових праць вітчизняних та зарубіжних науковців з обраної теми та матеріалів науково-практичних конференцій. Крім того, в дослідженні використано дані вітчизняних підприємств та широкий спектр статистичної інформації, отриманої з даних Державної служби статистики та звітів міжнародних організацій щодо тенденцій розвитку експортно-імпоротної діяльності. Розглянуто та проаналізовано законодавчі та нормативні акти з питань зовнішньоекономічної діяльності.

Обраний автором методичний інструментарій проведення дисертаційного дослідження також значною мірою посприяв виконанню завдань роботи, успішному розкриттю теми та отриманню обґрунтованих та достовірних результатів. Основою проведеного дослідження є наступні методи. Абстрактно-логічний метод, системний підхід, методи аналізу і синтезу використано для уточнення визначення поняття «розвиток», змістовної моделі розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємства та її управління, ієрархічного стратегічного набору сучасного промислового підприємства, обґрунтування видів невизначеності, логіки формування ознакового простору стратегій розвитку експортно-імпоротної діяльності; положення оцінки розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємств; вибору інструментарію для формування та реалізації стратегії розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємств. Графічний метод використано для візуалізації отриманих результатів. Використано математичні методи, а саме: метод побудови інтегрального таксономічного показника розвитку – для обчислення рівнів розвитку експортно-імпоротної діяльності країни, підприємства; багатовимірний факторний аналіз – для визначення латентних факторів розвитку експортно-імпоротної діяльності, рейтингу їх впливу; регресійного аналізу – для обчислення залежності рівня розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємства від факторів внутрішнього та зовнішнього середовищ; криві зростання – для прогнозування значень показників розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємства; сценарне прогнозування, інструменти теорії ймовірностей – для визначення сценаріїв розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємства з урахуванням загроз економічній безпеці України; задача розділення суміші з використанням кластерного методу на основі методу Уорда – для визначити моменту зародження нової ступені розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємства.

Структура дисертації

Дисертація Балюк Ю.С. складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків за розділами та загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації складає 260 сторінок, обсяг основного тексту - 180 сторінок (7,5 авт. арк.), що відповідає вимогам Наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами).

Зміст роботи викладено в логічній послідовності, відповідно до визначених об'єкту, предмету, мети, завдань, та повністю розкриває отримані

наукові результати. Сформовані висновки в достатній мірі відображають одержані наукові результати. В додатки включено додаткові матеріали, отримані в результаті роботи, та копії довідок про практичне використання результатів дисертації.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих в дисертації

Результати дисертації Балюк Ю.С. спрямовані на розроблення й обґрунтування теоретичного, методичного забезпечення практичних рекомендацій формування стратегії розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємств. В роботі виявлено елементи наукової новизни, що полягають в наступному:

1. **Удосконалено методичний підхід щодо формування стратегії розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємств.** Цей методичний підхід має відмінності за змістом етапів, кожний з яких супроводжується означеними завданнями, методами їх вирішення, очікуваними результатами. Також особливістю методичного підходу є пропозиція автора ідентифікувати стадії процесу розвитку експортно-імпоротної діяльності в часі за допомогою розв'язання задачі розділення суміші з використанням кластерного методу на основі методу Уорда. Перевагою методичного підходу є можливість інструментально виявляти та, відповідно, усувати проблеми в управлінні розвитком експортно-імпоротної діяльності.

2. **Удосконалено теоретичне забезпечення формування стратегії розвитку експортно-імпоротної діяльності.** До відмінностей пропонованого теоретичного забезпечення відноситься пропозиції автора розглядати та визначати розвиток з урахуванням властивості трансформаційності. Також дисертанткою уточнена змістовна модель розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємства, яка містить цілі, характеристики, критерії, процеси, рушійні сили, спосіб розвитку, фактори впливу, складові механізму розвитку, інструменти управління розвитком, функції управління розвитком, резерви розвитку цієї діяльності. Пропоновано ієрархічний стратегічний набір сучасного промислового підприємства та уточнено перелік невизначеності в процесі формування цієї стратегії розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємств.

3. **Дістало подальшого розвитку методичне забезпечення оцінки розвитку експортно-імпоротної діяльності промислових підприємств.** Наукова пропозиція комплексно та системно ґрунтується на відмінних

положеннях цієї оцінки та інструментах її здійснення. Пропоновані аналітичні інструменти дозволяють визначити рівень розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємства за допомогою інтегрального таксономічного показника розвитку. До складу цих інструментів входить багатофакторні регресійний аналіз та факторний аналіз, за допомогою яких рекомендовано визначати вплив факторів внутрішнього та зовнішнього середовищ підприємств.

4. **Розвинено інструментарій формування та реалізації стратегії розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємства.** До розвинених інструментів формування стратегії розвитку експортно-імпоротної діяльності входять розробки кортежу складних та елементарних ознак, які відображають структурні елементи розвитку цієї діяльності підприємства, аналітичний інструмент формування ознакового простору, рейтингування впливових показників, а також пропоровано підхід у сценарному прогнозуванні для формування стратегічних альтернатив розвитку цієї діяльності. Розвинено інструментарій реалізації стратегії розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємства, який передбачає стратегічне планування ресурсного, організаційного, фінансового забезпечення, визначення відповідності організаційної структури підприємства даній стратегії, оцінку та аналіз ефективного використання ресурсів, систему контролю за реалізацією стратегії, систему мотивації успішної реалізації, систему моніторингу реалізації цієї стратегії.

5. **Дістало подальшого розвитку визначення резервів розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємства.** Відмінність такого підходу у визначенні резервів розвитку цієї діяльності складається у рекомендованих двох спрямуваннях пошуку, а саме: ефективністю використання експортно-імпортного потенціалу (резерви) та формування запасів для розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємства (запаси). При цьому дисертантка пропонує визначати резерви розвитку експортно-імпоротної діяльності на основі аналізу факторів впливу на рівень розвитку цієї діяльності, врахування імовірно-максимальних загроз, які відносяться до складової зовнішньоекономічної безпеки країни, інших загроз підприємства. Також дисертантка пропонує логіку етапів визначення резервів розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємства.

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях.

Основні результати дисертації оприлюднено в 9 наукових працях, серед яких: 5 статей у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, та зарахованих як 4 публікації, що подано до захисту дисертації; 4 тезах доповідей і матеріалів конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 8,24 ум. друк. арк., особисто автору належить 6,9 ум. друк. арк.

Практичне значення одержаних результатів

Результати дисертації Балюк Ю.С. мають практичне значення, адже в роботі представлено практичні рекомендації щодо формування стратегії розвитку експортно-імпортової діяльності підприємств. Впровадження таких рекомендацій сприятиме розвитку всієї діяльності підприємств та забезпеченню їх системи менеджменту більш повною, достовірною та якісною інформацією.

Свідченням практичної значимості пропозицій автора є приклади їх впровадження в діяльність підприємств, про що надано відповідні довідки. Результати дисертації використовуються наступними підприємствами: АТ «Українські енергетичні машини» (довідка № 01/02 – 145 від 16.11.2023); ТОВ «Петрометал Україна» (довідка №15/09-1 від 15.09.2023р.).

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи якість рецензованої дисертації, слід виділити окремі суперечливі та дискусійні положення, щодо яких необхідні додаткові пояснення здобувача.

1. На рис.1.3 наведено змістовну модель розвитку експортно-імпортової діяльності підприємства, до складу якої входять цілі розвитку, характеристики, критерії розвитку, процеси розвитку, рушійні сили, спосіб розвитку, фактори, складові механізми розвитку, інструменти управління, функції управління, резерви розвитку. Було б доцільно в резервах розвитку вказати резерви за виявленими двома спрямуваннями.

2. В табл. 1.2 представлено загальну логіку етапів формування стратегії розвитку діяльності промислового підприємства, до якого входить етап аналізу стійких, інерційних процесів діяльності підприємства. Оскільки це завдання складне і має великий науковий інтерес, то автору слід було детально його розглянути.

3. В підрозділі 2.3 в таблиці 2.2 наведено матрицю сценаріїв розвитку експортно-імпортової діяльності підприємства з урахуванням загроз економічній безпеці України. Дуже цінна для науки і практики ця розробка, тому автору слід було б представити алгоритм формування цієї матриці.

Зауваження мають дискусійний характер та не впливають на позитивний висновок щодо аналізованої дисертації.

Загальний висновок.

Дисертація Балюк Юлії Сергіївни «Формування стратегії розвитку експортно-імпортової діяльності підприємств» є завершеною та самостійною науковою працею, що характеризується наявністю елементів наукової новизни, які спрямовані на вирішення актуальних проблем формування стратегії розвитку експортно-імпортової діяльності підприємств. Результати дисертаційного дослідження мають теоретичне та практичне значення, висновки і рекомендації є достовірними та повною мірою обґрунтованими. Рівень оприлюднення основних положень дисертації у наукових публікаціях, апробації та практичного впровадження результатів відповідає встановленим вимогам. Актуальність, обсяг і зміст дисертації, елементи наукової новизни відповідають спеціальності 051 «Економіка».

В цілому за результатами ознайомлення із представленою дисертацією можна зробити висновок про її відповідність вимогам пунктів 6, 7, 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 р. №44. Автор роботи Балюк Юлія Сергіївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка».

Рецензент:

доктор економічних наук, професор
кафедри менеджменту та бізнесу
Харківського національного економічного
університету імені Семена Кузнеця

Олена ГАВРИЛЬЧЕНКО

Підпис засвідчую:

Вчений секретар ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Оксана ПИСАРЧУК